

PREDATIE VAN KONIJNEN OP DE GROOTE HEIDE EN OMGEVING

Victor Retel Helmrich

Inleiding

In het kader van een landschapsecologisch onderzoek van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) werd door Paul Opdam en mij in 1981 een broedvogelinventarisatie verricht in het dal van de Strijper Aa en een deel van de Groote Heide in de gemeenten Leende en Maarheeze. De resultaten van dit onderzoek zullen dit jaar in een RIN-rapport gepubliceerd worden. Een verdere bewerking van de broedvogelgegevens zal daarna plaatsvinden. Daarbij zal worden geprobeerd verspreidingspatronen van de diverse soorten en de dichtheden in het landschap te verklaren aan de hand van kenmerken in de vegetatie, structuur en grondwaterstand. In dit artikelje zal echter niet op de inventarisatie worden ingegaan, noch op de resultaten ervan. Mogelijk dat deze in één van de volgende nummers van de Roodborsttapuit besproken kunnen worden.

Hier zou ik het willen hebben over een opmerkelijk verschijnsel dat de droge delen van het onderzochte gebied kenmerkt. Deze delen zijn de hoger gelegen voedselarme heidegronden, die we naast de bosjes in het beekdal, het moeras en de graslanden in het gebied vinden.

De Konijnen

Bij een bezoek aan deze gebieden valt onmiddellijk de enorme hoeveelheid konijnenholen op die de heidebodem op sommige plaatsen op een gatenkaas doen lijken. Tijdens de nachtelijke tochten door het gebied per auto moest ik geregeld op de rem trappen om geen onnodige slachtoffers te maken. Tientallen konijnen konden in één keer in het licht van de koplampen verschijnen. Deze ongewone situatie is voor zover mij bekend in Brabant uniek. Uit gesprekken met mensen uit de streek blijkt dat er altijd al veel konijnen in het gebied voorkwamen. Volgens de jactopzichter zouden er in het verleden veel meer konijnen gezeten hebben, wat ik me gezien de grote aantallen nu nauwelijks kon voorstellen. Het moet mede dankzij de grote hoeveelheden voedsel, die voor de konijnen in het gebied te vinden zijn, zijn dat deze grote aantallen zich er weten te handhaven. Met name in de graslanden van het verkavelde gebied fourageren ze graag. Daarnaast laten ze de vers ingezaaide maisakkers van de boeren en de rogge en gerstakkers van Staatsbosbeheer niet ongemoeid. Schade door vraat aan de ingezaaide akkers is op plaatsen waar de akkers aan de heide grenzen soms duidelijk waarneembaar.

Regulatie

Wil de zaak niet te zeer uit de hand lopen, dan zal er een evenwicht moeten zijn tussen aanwas en sterfte. Meestal geldt voor knaagdieren dat de populatiegrootte gereguleerd wordt door predatie (= ten prooi vallen) enerzijds en door een kleiner aantal jongen ander-

zijds. Van Veldmuizen is zelfs bekend dat soms resorptie van jongen in de baarmoeder optreedt. Laatstgenoemd mechanisme van kleinere worpen treedt vooral op in geval van voedselschaarste. Daarnaast kennen we bij konijnen nog de myxomatose als laatste middel om een overbevolkte populatie terug te brengen. Opvallend is dat ik in Strijp e.o. slechts eenmaal een myxomatosekonijn heb aangetroffen tussen de honderden die ik er gezien heb.

Van voedselschaarste is in het gebied, zoals gezegd, geen sprake. In deze situatie is daarom te verwachten dat andere reguleringsmechanismen in werking zullen treden. Op de eerste plaats mocht verwacht worden dat een groot aantal predatoren ('roofvijanden') op deze ongewone overvloed aan konijnebouts zouden afkomen. Dit bleek ook zo te zijn, zij het dat de natuurlijke predatoren van het konijn, te weten de Vos en de Havik, jarenlang door jachtopzichters en jagers fel op de huid werden gezeten. Voor de Vos geldt dit immers vandaag de dag nog. Door het inperken van het aantal predatoren door de mens kregen de konijnen de kans zich ongehinderd te vermeerderen. Iets wat de jagers precies beoogden. Hierdoor ontstond echter een gat in het reguleringsstelsel. Als jagers net zo selectief en regelmatig als Vos en Havik zouden jagen, zou het gat door hen gedicht worden. Uit de geschetste situatie mag blijken dat dit niet het geval is. Mijn vermoeden bestond dat andere minder reguliere predatoren ten tonele zouden verschijnen om de rol van Vos en Havik over te nemen. Twee waarnemingen wezen in die richting.

Predatie

Eind april / begin mei viel het mij op, dat zich regelmatig Zilvermeeuwen boven de heide vertoonden, terwijl in de voorgaande maanden zelden een Zilvermeeuw boven de heide werd waargenomen. Op zekere dag werd een mogelijke verklaring van dit feit gevonden. Het verschijnen van de meeuwen op de heide deed zich vrijwel gelijktijdig voor met het uitlopen van de jonge Konijnen op de heide. Dat was mij tot die dag nog niet opgevallen. Op zeker moment nam ik vijf Zilvermeeuwen waar die laag over de heide circelden en af en toe duikvluchten maakten naar iets op de grond. Toen ik de kijker ter hand nam zag ik wat het was: een radeloos rondrennend pas uitgelopen Konijn dat door de Zilvermeeuwen op de huid werd gezeten. Met duikvluchten, waarbij naar het Konijn werd gepikt, trachtten de vogels het dier te treffen. Soms ging een meeuw op de grond zitten om uit te rusten. Ik ben blijven kijken of hun collectieve jachtpoging succes had. Het jonge Konijn wist echter tijdig in de dichte vegetatie te ontsnappen. Later die week trof ik op verschillende plaatsen resten van jonge Konijnen aan die zeker niet allemaal door Zilvermeeuwen waren gemaakt, maar gezien mijn waarnemingen die week acht ik het niet geheel denkbeeldig dat er ook prooien van Zilvermeeuwen bij waren.

De tweede waarneming van een ongewone predatie deed ik op de Putberg, een ten noordoosten van de Groote Heide gelegen heide, midden in het verkavelde gebied. Komend vanachter een heuveltje op de hei zag ik op 30-40 m afstand twee honden op de heide. Eén ervan, een grote Mechelse Herder, lag rustig voor een konijnepijp terwijl de kleinste, een gevlekte bastaard, druk aan het graven was. De grote hond had zich schuin achter het hol opgesteld en zat met gespitste oren gefixeerd naar de uitgang van de pijp te turen. Soms was een verhoogde waakzaamheid bij het dier te bespeuren. Het richtte zich dan gedeeltelijk op, zonder ook maar een

moment zijn blik van het hol af te wenden. Na enige minuten de honden gadeslagen te hebben zag ik plotseling de kleine hond met een spartelend konijn in zijn bek langs de herdershond rennen. Deze hief zich even op en draaide in de richting van zijn kleinere vriend. Maar toen de kleine met het konijn in de Pijpestrootjesvegetatie verdween keerde de grote naar zijn stek terug om zijn post voor het hol weer te hervatten. Of de jachttechniek van de grote hond even effectief was als dat van zijn kleinere soortgenoot heb ik niet kunnen afwachten.

Conclusie

Het grote aantal Konijnen op de Groote Heide en omgeving en de waarnemingen van op Konijnen jagende Zilvermeeuwen en honden, bevestigen het vermoeden dat we hier te doen hebben met een ongewone situatie. In het voorgaande wordt een verband gelegd tussen voedselaanbod en predatie. Door de nabije aanwezigheid van groene akkers en het kort houden van de natuurlijke predatoren door de mens, kregen de Konijnen kans zich ongehinderd voort te planten. Andere minder gewenste predatoren, de cultuurvolgers, konden hierbij de opengevallen plaatsen voor een deel opvullen.

Discussie

De geschetste toestand is een momentopname en is in hoge mate afhankelijk van het aanbod aan Konijnen op dat moment. Door een verhoogde predatiedruk, bijvoorbeeld door een toename aan natuurlijke vijanden van het Konijn, zal naar mijn verwachting de predatie door de secundaire predatoren (Zilvermeeuw en hond) spoedig verdwenen zijn. De jachttechnieken van Vos, Havik, Bunzing en Hermelijn zijn immers veel doeltreffender dan die van de occasionele jagers als Zilvermeeuwen, honden en mensen. In deze situatie zal dan een nieuw evenwicht kunnen ontstaan in het aantal prooidieren en belagers.